

УДК 341.241.8

Фуголь В.О.*

ПОГЛИБЛЕНА ЗОНА ВІЛЬНОЇ ТОРГІВЛІ МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ЄС ЯК ІНСТРУМЕНТ РЕФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

У статті окреслений сучасний стан зовнішньоторговельних відносин між Україною та Європейським Союзом. Досліджуються можливі позитивні та негативні наслідки спільної економічної політики ЄС у контексті майбутнього створення зони вільної торгівлі між Україною та Європейським Союзом.

Ключові слова: Європейський союз, поглиблена зона вільної торгівлі (ЗВТ+), структура експорту, структура імпорту, економічні реформи.

The article describes the current state of foreign trade relations between Ukraine and the European Union. It studies the possible positive and negative consequences of the joint economic policy of the EU on the future creation of the free trade area between Ukraine and the European Union.

Актуальність теми дослідження. Інтенсивний розвиток зовнішньої торгівлі між Україною та Європейським Союзом є однією з найважливіших передумов європейської інтеграції України. Формування поглибленої зони вільної торгівлі Україна – ЄС дасть змогу підвищити використання економічного потенціалу нашої країни з одночасним поліпшенням якості структури експорту.

Постановка проблеми. Інтеграція України в європейський правовий, політичний та економічний простір на сьогоднішній день є однією з основних засад зовнішньої політики України відповідно до прийнятого Закону «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики». Головним завданням на даному етапі взаємовідносин має стати створення поглибленої зони вільної торгівлі (ЗВТ+), яка виведе Україну на європейський простір та дасть змогу підняти рівень розвитку країни на вищій щабель.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання створення зони вільної торгівлі між Україною та Європейським Союзом досліджують як зарубіжні, так і вітчизняні вчені, зокрема: В.Андрійчук, І.Бураковський, Ф.Вінцентц, Г.Клемент, Н.Кухарська, Н.Осадча, С.Писаренко, А.Філіпенко, Х.Тіммерман, О.Шнирков, О.Шумило та ін.

Постановка завдання. Метою даної статті є аналіз можливих наслідків створення зони вільної торгівлі з Євросоюзом для економіки України, з'ясування її ролі у проведенні реформ.

Виклад основного матеріалу. Ключовим стратегічним зовнішньоекономічним пріоритетом державної політики України в сучасних умовах на законодавчому рівні визнана європейська інтеграція. Невід'ємною складовою частиною європейської інтеграції України є створення всеохоплюючої і поглибленої зони вільної торгівлі з Європейським Союзом, яка має стати важливим інструментом формування конкурентоспроможної економіки, встановлення більш тісних взаємозв'язків із країнами Європи.

* студентка Чернігівського державного інституту економіки і управління

Зовнішньоторговельні відносини України з Європейським Союзом мають важливе значення для української економіки. Всі країни ЄС є торговими партнерами України, крім того, усі наші західні сусіди в останні роки стали членами цього інтеграційного об'єднання.

Угода про поглиблену зону вільної торгівлі між Україною та ЄС (ЗВТ+) – це частина Угоди про асоціацію, переговори щодо якої наразі тривають. Угода про ЗВТ+ між ЄС та Україною відрізняється від класичних угод про вільну торгівлю тим, що обидві сторони обговорюють не просто зниження митних тарифів і квот, а намагаються досягти регуляторного зближення, тобто гармонізації українського законодавства з *acquis* ЄС. А саме – законодавства щодо надання державної допомоги, державних закупівель, прав інтелектуальної власності тощо.

За словами заступника міністра економіки В.П'ятницького, амбіції цієї угоди полягають у тому, щоб створити той економічний простір, де було б забезпечено вільний рух товарів, досить вільний рух послуг і певні свободи руху капіталу та певні свободи руху робочої сили в тих частинах, які безпосередньо стосуються переважно торгівлі послугами [2].

Україна є достатньо перспективним партнером ЄС для створення ЗВТ, оскільки має значний потенціал зростання внутрішнього ринку. У свою чергу, Україну також цікавить ринок ЄС, який набагато місткіший, ніж на інших напрямках нашого співробітництва. Крім того, орієнтирами для України мають стати високі стандарти виробництва, екології, захисту прав людини, характерні для європейських країн.

За загальним обсягом зовнішньоторговельного обігу наша держава поки що займає 25 місце серед торговельних партнерів ЄС. Так, 2010 року на Україну припадало 1,3% експорту та 1% імпорту ЄС. У той же час експорт товарів з України до ЄС складав 13051,9 млн. дол. (25,4%), імпорт – 19101,2 млн. дол. (31,4%) з негативним сальдо 6049,3 млн. дол. [1].

Розглянемо динаміку експортно-імпортних зв'язків між Україною та ЄС за 2004-2010 роки (рис. 1, рис. 2).

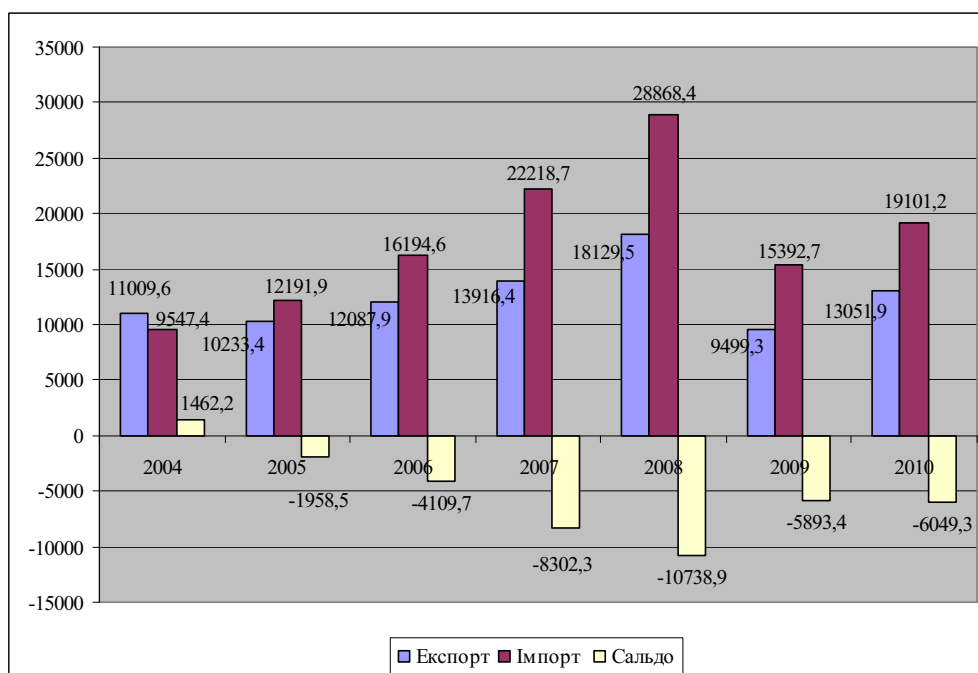

Рис.1 Зовнішня торгівля товарами України та ЄС у 2004-2010 рр., млн. дол. США [1]

З рис. 1 видно, що у торговельних зв'язках України з країнами ЄС імпорт товарів переважає над експортом. До 2008 року спостерігається висхідна динаміка всіх показників, які досягли максимального значення у 2008-му році. Сальдо зов-

нішньої торгівлі товарами України з ЄС протягом останніх років має негативний характер.

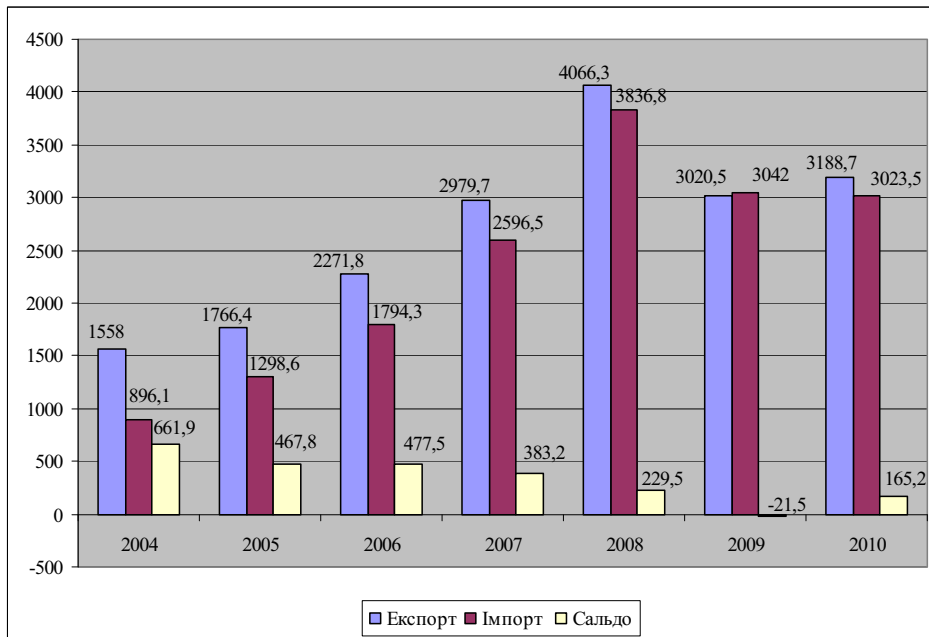

Рис.2 Зовнішня торгівля послугами України та ЄС 2004-2010рр., млн. дол. США [1]

нині переважають товари з низьким рівнем обробки, вона ризикує стати сировинним придатком ЄС. У 2010 р. сировинні товари становили 43,1% товарної структури українського експорту до країн ЄС (у 2006 р. – 36%), на готову продукцію припадало 50,9% (у 2006 р. – 60,1%). У готовій продукції переважають чорні метали – 28,1% (у 2006 р. – 32%), хоча повільно зростає питома вага машинобудівельної продукції – з 7,1% у 2006 р. до 10,9% у 2010 р. Основою товарного імпорту з країн ЄС є готова продукція – 71% у 2010 р. (87,8% у 2006 р.), у т.ч. машинобудівельна продукція – 33,1% (у 2006 р. – 46,5%) [4].

Аналіз товарної структури експортно-імпортних зв'язків показує, що більшу частку українського експорту в регіон ЄС становлять недорогоценні метали та вироби з них, мінеральні продукти, продукція агропромислового комплексу, текстиль та текстильні вироби (рис. 3). Щодо імпорту (рис. 4), то тут переважають механічні, електричні машини та обладнання, фармацевтичні продукти, пластмаси та вироби з них, а також засобу наземного транспорту.

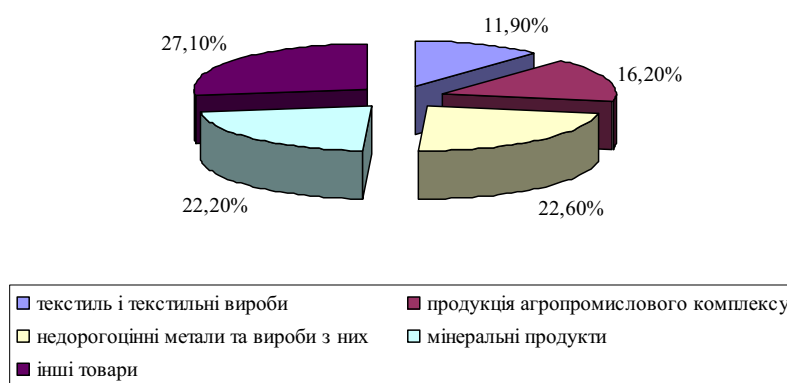

Рис.3 Товарна структура українського експорту до країн ЄС [5]

Україні є імпорт транспортних (16,5%) та різних ділових, професійних, технічних (16,3%) послуг [1].

Що стосується послуг, то ситуація склалася дещо інша (рис 2), адже експорт переважає над імпортом, а сальдо має додатний характер. Це говорить про те, що порівняно з українськими товарами, послуги відіграють більш вагоме значення для Європейського Союзу.

Однак через те, що у структурі експорту України

У галузевій структурі зовнішньої торгівлі послугами більша половина всіх експортних операцій припадає на транспортні послуги (56% у 2010 р.). Найбільшу питому вагу в загальному обсязі імпорту займають фінансові послуги (28% в 2010 р.). Імпорт цих послуг перевищує експорт у 3 рази. Достатньо розвинути в

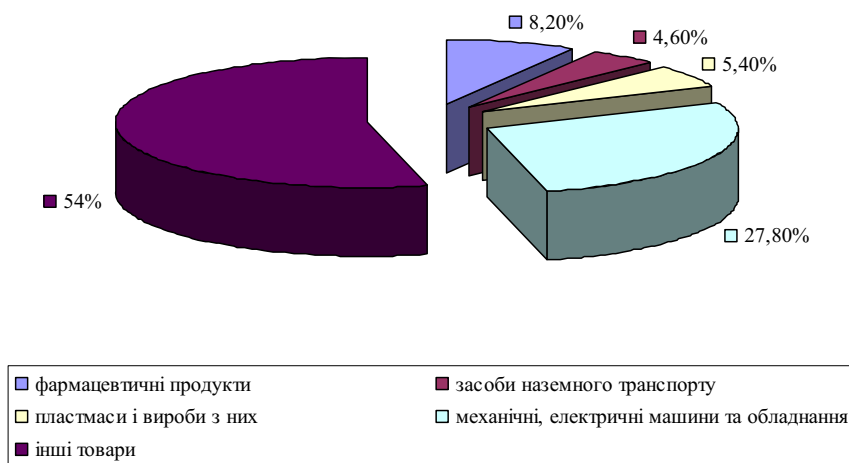

Рис.4 Товарна структура українського імпорту з країн ЄС [5]

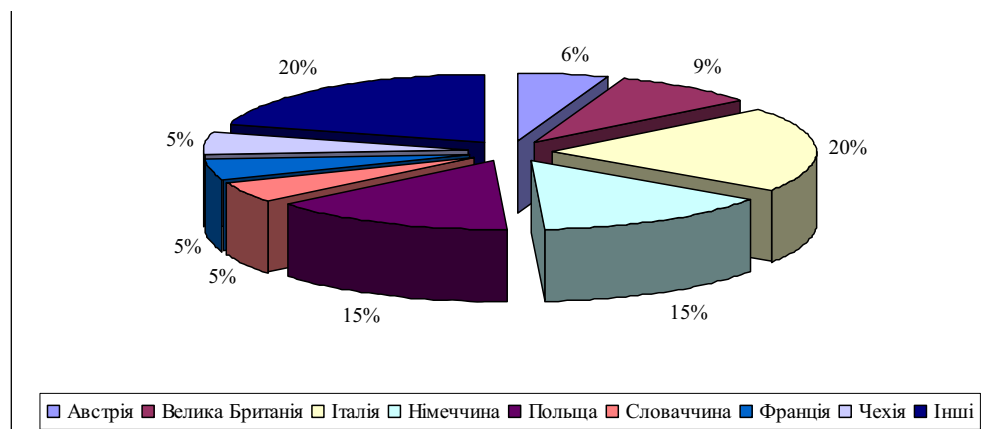

Рис.5 Головні партнери в експорті товарів і послуг України та ЄС за 2010 рік [1]

Але хоча ЄС і є одним із основних торговельних партнерів України, здобутки у співробітництві з ним є все ж недостатніми, особливо якщо враховувати потенційні можливості співробітництва. Країни-члени ЄС мають надзвичайно великий та потужний ринок, скасування взаємних обмежень у процесі торгівлі з ними здатне допомогти вирішити основні проблеми збуту продукції, яка виготовляється в Україні. Тому особливий інтерес

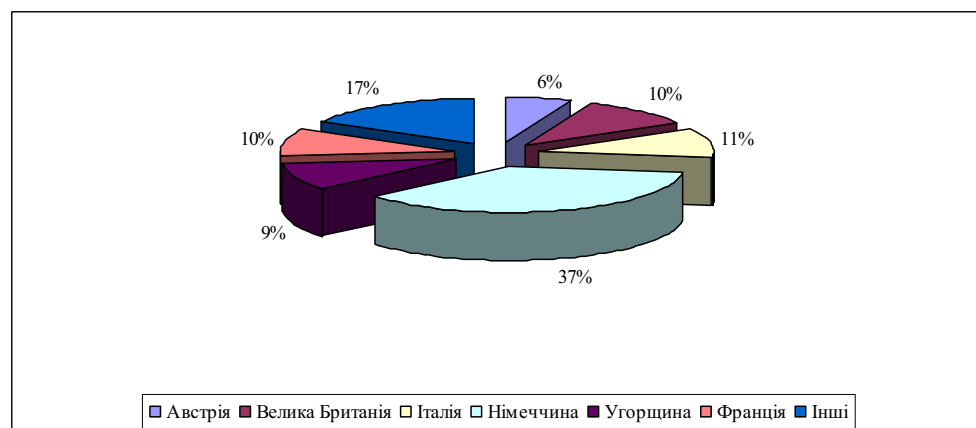

Рис.6 Головні партнери в імпорті товарів і послуг України та ЄС за 2010 рік [1]

Звичайно, найбільшим експортером та імпортером для України залишається Росія, але протягом останніх років частка експорту-імпорту з країнами ЄС значно збільшилась. Так, друге місце посідає Італія, потім – Німеччина та Польща. Їхня частка експорту становить відповідно 20%, 15% і 15% (рис.5). Дещо менша частка Великобританії – 9%.

Щодо імпортерів ЄС, то 37% українського імпорту завезено з Німеччини, дещо менше з Італії, Франції та Угорщини: 11%, 10%, 10% відповідно (рис. 6).

Для України й становить створення зони вільної торгівлі з Європейським Союзом, яка являє собою форму міжнародної економічної інтеграції, територію кількох держав з лікві-

дованими тарифними та іншими бар'єрами; форму інтеграції, що передбачає повну ліквідацію митних бар'єрів та/чи кількісних обмежень у торгівлі певними товарами [3].

Створення ЗВТ між Україною та ЄС передбачає отримання здебільшого переваг для вітчизняної економіко-політичної системи, які забезпечать розвиток українських реформ та наблизять вітчизняний ринок до ринку ЄС.

Більшість фахівців з міжнародної економіки вважає, що створення ЗВТ+ стане стимулом до запровадження глибоких внутрішніх реформ, зокрема, у сфері економічного управління, система якого є надто корумпованою. Сьогодні корупція залишається найбільшою перепорою для торгівлі, інвестицій і сталого економічного зростання.

ЗВТ повинна стати інструментом модернізації української економіки та допомогти у забезпеченні сталого розвитку. Виконання угоди про ЗВТ дасть змогу усунути нетарифні бар'єри для українських товарів на ринках ЄС, створити інституції та встановити прозорі правила ведення бізнесу, зменшити залежність економіки та бізнесу від змін політичного клімату.

Участь України у ЗВТ сприятиме залученню європейських інвестицій та технологій, насамперед, у ті галузі, які найбільше залежать від зовнішньоекономічних умов. Передусім, варто звернути увагу на агропромисловий комплекс в частині розширення парку сільськогосподарської техніки, запровадження програм навчання українських сільгоспвиробників, розвитку сільських регіонів.

Створення ЗВТ+, крім скасування мит, ставить за мету досягнення повного зближення в регуляторній і торгівельній сферах (в галузі технічних стандартів, санітарних і фіто-санітарних правил; регулювання внутрішнього ринку екологічної безпеки; політики конкуренції, корпоративного управління і конкурентоспроможності підприємств; інновацій і промислової політики; прав інтелектуальної власності, державних закупівель, фінансових послуг тощо).

Стратегічною вигодою від створення поглибленої зони вільної торгівлі між Україною і ЄС буде запровадження раціонального прозорого регуляторного середовища та поліпшення за рахунок цього інвестиційного клімату в Україні. Процес гармонізації законодавства має відбуватися через моніторинг громадськості, урядових і ділових структур, а успішне просування в цьому напрямі могло б заохочуватися збільшенням обсягів фінансової і технічної допомоги. Створення ЗВТ Україна – ЄС також надасть додаткове прискорення темпам зростання ВВП, поліпшить структуру експорту і сальдо платіжного балансу України. Наша країна матиме змогу отримати доступ до передових європейських технологій, а також отримає доступ до якісніших та дешевших товарів і послуг.

Угода про ЗВТ з ЄС має стати новим рушійним кроком для української економіки, але прогнозувати тільки позитивні наслідки досить складно, адже надходження української продукції на європейський ринок і навпаки може ускладнитися багатьма непередбачуваними чинниками, а саме:

- посиленням конкуренції з підприємствами ЄС на ринку України;
- банкрутством неконкурентоспроможних підприємств;
- збільшенням витрат українських підприємств на адаптацію до стандартів і норм ЄС (стандартів продовольчої безпеки, директиви REACH1 тощо);
- збільшенням витрат на адаптацію законодавства України до законодавства ЄС;
- закріпленням переважання сировинної та низько-технологічної продукції в структурі товарного експорту України;
- зростанням від'ємного сальдо в торгівлі між Україною та ЄС.

Адаптація до правил ЄС потребує змін у відносинах між державними та приватними структурами, запровадження прозорої та чесної конкурентної процедури відбору компа-

ній, галузей, регіонів для надання державної допомоги. Реформи у сферах державної допомоги та державних закупівель поліпшать інвестиційний клімат, зменшать можливості для корупції та підвищать якість державних послуг. Дотримання вимог ЄС може допомогти Україні вирішити проблеми захисту довкілля та енергозбереження, розвитку малих і середніх підприємств, а також стимулювати економічний розвиток завдяки науковим інноваціям.

ЗВТ+, відкриваючи доступ до внутрішнього ринку ЄС, вимагає підвищення конкурентоспроможності українських товарів і послуг; зниження собівартості експортної продукції; виробництва продукції, яка відповідає високим європейським стандартам та технічним регламентам (сертифікації, санітарним, фіто-санітарним нормам, екологічним вимогам). Для того щоб отримати конкурентні переваги на ринках ЄС, необхідна глибока структурна перебудова економіки країни. З цією метою Україні важливо зосередити увагу на активізації інноваційного процесу, що пов'язаний з різким піднесенням процесу інформатизації, інтелектуалізації виробництва, подоланням технологічного розриву ЄС та України, який значно поглибився протягом 1990-х років.

Реалізація положень Угоди про ЗВТ, звичайно, потребуватиме значних витрат, які забезпечуватимуть кошти як державного бюджету, так і українського приватного сектору. Насамперед, це витрати на гармонізацію українського законодавства з *Acquis communautaire* (спільною нормативною базою ЄС) та на розбудову ринкової інфраструктури.

Висновок. ЄС посідає одне з провідних місць у географічній структурі українського експорту та імпорту товарів. Сукупні обсяги торговельно-економічних відносин України з країнами ЄС у докризові роки стабільно зростали, у 2009 р. різко знизилися, а з 2010 р. спостерігається поступове відновлення зв'язків.

Поглиблена зона вільної торгівлі між Україною та Європейським Союзом стане потужним стимулом прискорення структурних перетворень, технічного переоснащення виробництва та підвищення конкурентоспроможності національної економіки, важливим інструментом розширення доступу українських товарів на європейські ринки. Адаптація українського законодавства до правил ЄС спростить умови ведення бізнесу, поліпшить інвестиційний клімат, зменшить можливості для корупції, вдосконалив внутрішній ринок.

Зміни, до яких призведе створення поглибленої ЗВТ між Україною та ЄС, стосуються інтересів багатьох зацікавлених сторін, зокрема, імпортерів, експортерів, виробників та споживачів.

Структурні зрушення в економіці внаслідок створення ЗВТ+ можуть носити як позитивний, так і негативний характер. Тому для України дуже важливо оцінити всі переваги та загрози, які можуть мати місце внаслідок підписання угоди про ЗВТ з ЄС, та здійснити низку невідкладних фундаментальних системних трансформацій з метою мінімізації негативних наслідків.

Література

1. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
2. Парламентські слухання на тему: «Про стан і перспективи розвитку економічних відносин з ЄС (зона вільної торгівлі) та Митним союзом» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://portal.rada.gov.ua/rada/control/uk/publish/article/news>

3. Розпутенко І. В. Зона вільної торгівлі / І. В. Розпутенко // Енциклопедичний словник з державного управління / уклад.: Ю.П. Сурмін, В.Д. Бакуменко, А.М. Михненко та ін.; за ред. Ю.В.Ковбасюка, В.П. Трощинського, Ю.П. Сурміна. – К.: НАДУ, 2010. – С. 263.
4. Шнирков О. Передумови та наслідки створення поглибленої зони вільної торгівлі між країною та ЄС [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [www.iir.kiev.ua/downloads/file/article%20Shnyrkov%20\(2011\).doc](http://www.iir.kiev.ua/downloads/file/article%20Shnyrkov%20(2011).doc)
5. Яценко А.Б. Трансформація зовнішньоторговельних відносин України з ЄС в умовах створення поглибленої зони вільної торгівлі [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/prvs/2008_3/1107.pdf